

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПОБУДОВИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЗБОРУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

Анотація. Розглянуто особливості побудови податкових систем розвинених європейських країн, проведено їх порівняльний аналіз, а також розглянуто моделі внутрішньої організаційної структури податкових органів.

Аннотация. Рассмотрены особенности построения налоговых систем развитых европейских стран, проведен их сравнительный анализ, а также рассмотрены модели внутренней организационной структуры налоговых органов.

Annotation. In the article features of the developed European countries' of tax systems construction are considered, their comparative analysis is carried out, and also models of internal organizational structure of tax departments are considered.

Ключові слова: податкова система, організаційна структура податкових органів.

У сучасних економічних умовах податкова система повинна слугувати інструментом, за допомогою якого відбувається формування ВВП та НД, споживання коштів та розподіл їх між фізичними та юридичними особами, розвиток різних підприємств і галузей народного господарства, інвестиційної діяльності, а також забезпечується підтримка необхідного рівня життя різних верств населення. Та, на жаль, сучасна податкова система в Україні не є інструментом, за допомогою якого відбувається рівень підвищення конкурентоспроможності держави, не відбувається зростання обсягів діяльності суб'єктів господарювання – на відміну від країн ЄС. Таким чином, актуальним є дослідження досвіду побудови податкової системи розвинених країн Європи та організації збору податкових надходжень.

Метою дослідження є розгляд особливостей та проведення порівняльного аналізу характеристик податкових систем і структури податкових органів розвинених європейських країн.

Так, особливості побудови податкової системи та структури податкових органів у країнах Євросоюзу наведено в табл. 1 (складено за даними робіт [1 – 8]).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика податкових систем та структури податкових органів у країнах Європи

Показник	Італія	Німеччина	Швеція	Франція	Великобританія
Основні податки, що формують бюджет	Прямі та непрямі податки, такі, як: ПДВ, податок на прибуток фізичних та юридичних осіб				
Принцип побудови механізму сплати податків	Податкові служби проводять масово-роз'яснювальні роботи, консультації. У більшості випадків це відбувається через комп'ютерну мережу				
Характер та базова ставка ПДВ, %	Диференційні				
	21	16	25	18.6	20
Характер та ставка податку з фізичних осіб, %	Прогресивний характер				
	23 – 43	15 – 39	31 – 50	0 – 56,6	0 – 40
Ставка податку на прибуток підприємств, %	27,5	36 – 50	28	36 – 42	28
Структура податкових органів	Складна				
	Камеральні, документальні				

Перевірки

© Бутенко А. В., 2012

	Великі – 1 раз	Великі –	–	Великі – період	Великі – до 4
--	----------------	----------	---	-----------------	---------------

	на рік; середні та малі – до 7 днів	15 – 30 днів, середні – до 15 днів, малі – 6 – 8 днів		не встановлений, малі – до 3 місяців	років
Стягнення штрафів	Стягнення проводять фірми, що мають договір з податковою службою	Податкова міліція або служба податкового розшуку, прокуратура якщо заниження 300 т марок	Податкові органи застосовують санкції, якщо бюджет зазнав втрат	Якщо помилка в заповненні, то податок у повній сумі + штраф 0,75 – 9 % річних, якщо навмисно – у 2 розмірі	Податкові органи. Управління внутрішніх доходів. Управління мита та акцизу

Аналіз даних, наведених у табл. 1, дозволив зробити наступні висновки. Більшу частину надходжень до бюджету кожної країни складають прямі та непрямі податки, що стягуються в країні. Слід зазначити, що кожна країна ЄС відраховує 1 % від надходжень податку в бюджет ЄС. Базова ставка ПДВ на початок 2011 року в Італії становить 21 %, в Німеччині – 16 %, у Швеції – 25 %, у Франції – 18,6 % та у Великобританії – 20 %. Також слід відмітити, що в різних країнах встановлено не один вид ставки, а декілька видів: знижена, підвищена та нульова. Так, величина зниженої ставки може коливатися від 0 до 17 %, підвищеної – від 25 до 33 %. Ставки на податок з фізичних осіб у зарубіжних країнах мають прогресивний характер, тобто при збільшенні доходу відповідно і збільшується ставка. Податок на прибуток підприємств у кожній країні має свою ставку. Так, наприклад, при сплаті цього виду податку в Італії 40 % від його розміру сплачується до 31 травня, а інші 60 % – до 30 листопада [2; 3].

В усіх країнах, податкові системи яких було розглянуто, система побудови податкових органів держави визначається як складна. Особливості організаційної побудови податкової системи полягають у тому, що податкові органи мають єдину загальнодержавну структуру, можуть входити в загальну фінансову структуру управління, а також діяти на автономній основі.

Так, наприклад, у Швеції та Великобританії податкові органи діють як самостійні державні агентства, які не залежать від міністерства фінансів. У Англії, як сказано в офіційному повідомленні Королівської податкової служби, 31.10.2011 року було сформовано новий підрозділ, який отримав назву "Affluent Unit" ("Багатий підрозділ"), що буде займатися збором інформації про податкові порушення, купівлю нерухомості за кордоном платниками податків, що мають великі доходи.

А в Німеччині податкові органи діють на правах підрозділів федерального міністерства фінансів та земельних міністерств фінансів, які стягують відповідні податки. Важливою відмінною рисою є чітке розмежування компетенцій між федерацією, землями та місцевими органами. Також серед європейських країн Німеччина виділяється суворістю покарання за порушення податкового законодавства, а саме великими розмірами штрафів, які можуть накладатися повторно, а також позбавленням волі на строк до 10 років.

У Франції податкові органи проводять дуже багато масово-роз'яснювальної роботи, бо це є принципом побудови механізму сплати податків у країні, як і практично у всіх інших країнах ЄС. У Франції ведеться специфічне відшкодування ПДВ – так, якщо у платника погана ділова репутація, або він новий платник податків, то податкові органи мають право вимагати внесення застави у вигляді гарантованої облігації. Також у Франції є відмінною рисою організації збору податкових надходжень те, що податкові інспектори несуть відповідальність за розповсюдження податкових декларацій з пояснювальними буклетами.

В Італії організація діяльності податкових органів практично така ж сама, як і в нашій країні, та все ж таки існують певні відмінності – наприклад, у розкритті та розслідуванні недотримання податкового законодавства. Цим в Італії займається податкова міліція і разом з нею Фінансова гвардія, яка знаходиться у структурі Міністерства фінансів та виконує функції податкової міліції, податкової інспекції, митних та прикордонних органів. Також у країні стягненням податків займаються фірми, що уклали договір з податковими органами, бо такі фірми мають більше повноважень та можливостей застосування адекватних методів для стягнення податків.

Основою ефективної роботи податкових органів є, в першу чергу, організаційна структура органів ДПС. Організація роботи податкових органів розвивається від моделі "за видами податків (П)" до "функціональної моделі (Ф)" і далі – до нещодавно розробленої моделі "за видами платників (ПЛ)".

Перша модель мала такі негативні риси: по-перше, департаменти, що ділилися за видами податків, були багатофункціональними та відокремленими один від одного; по-друге, було дублювання функцій у департаментах; по-третє, система була незручною для платників, що мали сплачувати кілька видів податків (перш за все, великі підприємства); по-четверте, існуюча система поділу департаментів ускладнювала управління податками, відокремлюючи функцію податкового контролю від стягнення податкової заборгованості. Через це не було мобільності у використанні податкового персоналу, оскільки робота конкретного податківця значною мірою обмежувалася певним видом податків; крім того, ускладнювався процес організаційного планування та координації діяльності податкових органів [1]. Щоб позбутися цих недоліків, організаційну структуру податкових органів багатьох країн було перебудовано за принципами "функціональної моделі". Згідно з цією моделлю податковий персонал організується не за видами податків, а за функціями (реєстрація, облік, обробка інформації, контроль, збір тощо). Це дозволяє забезпечити більшу стандартизацію податкової роботи, спростити комп'ютеризацію та систематизацію інформації щодо платників, удосконалює операційну ефективність. Однак функціональний підхід (наприклад, підхід "один для всіх"), що передбачає певну стандартизацію в обслуговуванні, може призвести до неякісного (часом несумісного) обслуговування різних категорій платників (великі підприємства, малий і середній бізнес, фізичні особи) [2].

Значно новішою є модель "за видами платників", нещодавно розроблена кількома розвиненими країнами. Вона передбачає роботу податкових органів через таку сегментацію платників: великий бізнес, малий і середній бізнес, фізичні особи тощо. Логіка такої сегментації полягає у тому, що кожній з цих груп платників притаманні свої особливості у дотриманні податкової дисципліни, наслідком чого є різний ступінь ризику несплати податків. Для ефективного управління цими ризиками податкові органи мають розробити і впровадити стратегічні заходи

(законодавче роз'яснення, навчання платників податків, підвищення обслуговування, цільовий контроль), які відповідали б особливостям кожної групи платників. Прихильники моделі "за видами платників" доводять, що групування ключових функцій за уніфікованою структурою управління підвищить узгодженість роботи на всіх рівнях [3].

Розглянемо види моделей внутрішньої організаційної структури податкових органів у країнах ЄС (табл. 2) [3 – 5]. Розглянувши наведені дані, можна сказати, що більшість європейських країн використовує не одну модель організаційної внутрішньої побудови податкових органів, а їх поєднання, що призводить до більш ефективної їх роботи при сполученні різних функцій кожної моделі. Так, у Швеції повноваження зі збору податків, перевірки правильності їх нарахування та стягнення податкових недоїмок покладені на Агентство зі сплати податків.

Таблиця 2

Моделі внутрішньої організаційної структури податкових органів ЄС

Країна	Організаційна модель	Наявність окремого підрозділу для великих платників	Виконання функцій по роботі з податковим шахрайством
Австрія	П,ПЛ	+	+
Бельгія	Всі	+	+
Великобританія	Всі	+	+
Греція	Всі	+	+
Данія	Всі	+	+
Ірландія	ПЛ	+	+
Ісландія	Ф	-	-
Іспанія	Всі	+	+
Італія	Ф	+	-
Німеччина	Ф,ПЛ	+	+
Нідерланди	Ф	+	+
Норвегія	Всі	+	+
Польща	Всі	+	+
Словацьчина	Ф	+	+
Угорщина	Ф	+	-
Франція	ПЛ	+	+
Чехія	Ф,П	-	+
Швейцарія	П	-	+
Швеція	Всі	+	+

Організаційна структура податкових органів базується на трьох моделях. Усі мають платити рівно стільки, скільки встановлено парламентом; той, хто не доплатив – доплачує; а хто переплатив – отримує надлишок назад. Повернення надлишку сплачених податків відбувається відразу (в автоматичному режимі), відсутня будь-яка затримка [6]. Слід зазначити, що з метою мінімізації часу та витрат підприємств на процедуру сплати податків усі податки підприємства переводять одним щомісячним платежем на рахунок податкової служби. Подальший розподіл податків між муніципальним і національним бюджетом здійснюється податковими інспекціями [7]. Наприклад, у Німеччині завдяки існуванню електронної форми звітності податкові органи можуть мінімізувати кількість документальних (більш детальних) перевірок платників, оскільки за даними електронної звітності вони мали змогу попередньо проконтролювати сплату податків. Рішення за кожною перевіркою приймається керівником контролюючого підрозділу податкового відомства і затверджується керівником підрозділу, що безпосередньо займається нарахуванням податків [8].

Таким чином, проаналізувавши досвід податкових органів зарубіжних країн, можна констатувати, що ефективність їх роботи пов'язана з чітким виконанням своїх повноважень. Також вона значною мірою залежить від того, що вони проводять багато масово-роз'яснювальних робіт з платниками, а також за рахунок електронної звітності їм легше перевіряти і слідкувати за податковими надходженнями та їх ігноруванням. У даному зв'язку слід зробити висновок, що в Україні необхідно провести багато організаційних та змістовних перетворень для забезпечення максимальної ефективності діяльності податкової системи. Насамперед, потрібно забезпечити довіру населення та платників податків до податкових органів, створити автоматизовану податкову службу для того, щоб вона мала змогу якомога більше надавати інформації платникам податків, розробляти та впроваджувати прозорі та зрозумілі нормативно-правові акти, які б відповідали вимогам ЄС. Також необхідно запроваджувати поетапне зменшення податкового тягаря для населення.

Наук. керівн. Берест М. М.

Література: 1. Соловійова Ю. О. Деякі питання організації податкового контролю у країнах світу / Ю. О. Соловійова // Право зарубіжних країн. – 2009. – № 3. – С. 97–101. 2. Кодацкий В. Зарубежный опыт деятельности налоговых органов / В. Кодацкий // Підприємництво, господарство. – 2010. – № 5 – С. 7–10. 3. Яренко Г. Структура та організація роботи податкових органів у зарубіжних країнах / Г. Яренко // Вісник КНЕУ. – 2009. – № 2 – С. 114–126. 4. Якушик І. Д. Податкові системи зарубіжних країн : довідник / І. Д. Якушик. – К. : Міленіум, 2004. – 480 с. 5. Попова Л. В. Налоговые системы зарубежных стран : учебно-методическое пособие / Л. В. Попова, И. А. Дрожжина, Б. Г. Маслов. – М. : Дело и Сервис, 2008. – 368 с. 6. Податковий контроль : підручник / П. Ю. Буряк, Б. А. Карпінський, Н. С. Залуцька, В. З. Белінський. – К. : Хай-Тек Прес, 2010. – 608 с. 7. Хіміч К. І. Досвід адміністрування податків у країнах з розвинутою економікою та можливості його адаптації в Україні / К. І. Хіміч, Л. Г. Маркова // Економіка України. – 2010. – № 7. – С. 150–156. 8. Организация налоговых проверок и контроль за уплатой

налогов в США и Германии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.ronl.ru/konstitucionnoe_pravo_zarubezhnih_stran/22738.htm.